До спеціалізованої вченої ради Д 27.855.02

у Державному податковому університеті

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Удалової Лариси Давидівни на дисертаційне дослідження Корнєва Романа Анатолійовича «Розслідування шахрайств на ринку житла в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження.

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Розслідування шахрайств на ринку житла в Україні» зумовлена глобальними викликами у безпековому секторі, ситуація в якому ускладнюється комплексом проблем, серед яких економічні, соціальні, політичні, військові тощо. Недостатній рівень правової освіченості громадян – учасників обігу житла, а також висока ринкова вартість об'єктів нерухомості, створили підґрунтя для вчинення низки кримінальних правопорушень, у структурі яких чільне місце займають шахрайства на первинному та вторинному ринках.

Житло є об'єктом високої майнової та соціальної цінності, а правочини з ним передбачають участь забудовників, інвесторів, банківських установ, нотаріусів, державних реєстраторів, органів місцевого самоврядування та контролюючих органів. Така багатосуб'єктність створює значну кількість документальних і цифрових слідів, але водночас ускладнює своєчасне відмежування кримінально-протиправного обману від звичайного цивільно-правового спору.

Актуальність теми посилюється ще й тим, що шахрайські дії у сфері житла нерідко мають тривалий і багатоетапний характер. І тому, фактичне заволодіння майном або коштами може бути віддалене у часі від початку підготовчих дій,

укладення договору, нотаріального посвідчення, державної реєстрації чи перерахування коштів. Момент виявлення події часто настає тоді, коли частина документів уже змінена або знищена, майно переоформлене, а кошти переміщені між рахунками.

Актуальність теми дослідження істотно посилюється ще й тим, що воєнний стан створив додаткові ризики у сфері обігу житла. Особи, які вчиняють кримінальні правопорушення, можуть використовувати дефіцит часу, недостатність інформації, складність перевірки документів і фактичної доступності об'єкта. У таких умовах криміналістичне осмислення нових способів шахрайства, слідової картини та тактичних алгоритмів відповідає реальним потребам досудового розслідування.

Окремо підкреслюється багатоепізодність, значна кількість потерпілих і великі розміри заподіяної шкоди. Зазначені обставини обумовлюють виключну актуальність, своєчасність, теоретичну новизну та високу прикладну значущість дисертаційного дослідження Корнєва Р.А.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним вимогам науки і практики.

Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020), Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки (Указ Президента України від 27 вересня 2021 р. № 487/2021), Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року (Указ Президента від 11 серпня 2021 р. № 347/2021), Плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України (Указ Президента України від 21 квітня 2022 року № 266/2022), Національної економічної стратегії на період до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права» від 22 грудня 2015 року

(протокол 6).

Ступінь обгрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структура дослідження достатньо обгрунтована та логічно побудована, а його результати є аргументованими і переконливими.

Аналіз рецензованої праці дає підстави констатувати, що рівень обгрунтованості та достовірності винесених на захист наукових положень, теоретичних висновків та практичних рекомендацій забезпечено достатньою методологічною основою та репрезентативною емпіричною базою, яка за своїми масштабами є унікальною для вітчизняних криміналістичних досліджень.

Необхідно зазначити, що методологія дослідження побудована правильно та передбачає використання апробованої системи методів (серед яких були використані як загальнонаукові методи, так і спеціально-наукові, конкретно-наукові та порівняльно-правові).

Постановка завдань, визначення об'єкта, предмета та мети наукового пошуку має чіткий і зрозумілий вигляд та цілком відповідає загальним вимогам. Завдння та мета наукової праці, в цілому, досягнуті.

Дисертаційне дослідження має належну емпіричну базу, яку становлять результати вивчення 170 кримінальних проваджень за ст. 190 КК України, розглянутих судами у 2020–2025 роках, анкетування 85 прокурорів, 299 працівників Національної поліції, серед яких 159 слідчих та 140 оперативних працівників, а також 150 працівників Державної аудиторської служби України та органів архітектурно-будівельного контролю. Крім того, використано статистичні та аналітичні дані Офісу Генерального прокурора, МВС України, Національної поліції України, Державної судової адміністрації України та інших органів.

Дисертаційна робота грунтується на нормативно-правовій базі, яку складають міжнародно-правові норми, законодавство України та зарубіжних країн, відомчі нормативно-правові акти.

Таким чином, обгрунтованість і достовірність отриманих дисертантом

результатів, висновків та пропозицій забезпечена завдяки використанню широкого кола наукових джерел, емпіричної бази, різноманітних методів наукового і практичного дослідження поставлених завдань.

Наукова новизна положень та висновків, які виносяться на захист.

Рецензована дисертаційна робота Корнєва Р.А. є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням, у якому розв'язано наукову проблему формування цілісної криміналістичної методики розслідування шахрайств на ринку житла з урахуванням сучасних умов функціонування відповідного сегмента економіки.

У дисертації сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, які, на наш погляд, характеризуються новизною та сукупно допомагають вирішити ряд важливих теоретичних і практичних проблем.

1.На думку офіційного опонента, заслуговує на увагу деталізація механізму складних шахрайських схем через послідовність «житло – перерахування – розподіл – маскування – інтеграція грошової маси». Автор показує, що у багатоепізодних формах заволодіння коштами інвесторів або майновими правами може супроводжуватися їх подальшим переміщенням та приховуванням. Цікавим є запропонований автором розподіл технологій на прості та складні залежно від структури дій, кількості учасників та зв'язку з іншими кримінально -протиправними діяннями.

2.Заслуговує на увагу типологізація функціональних ролей учасників складних схем. Автором виокремлено керівний, бухгалтерсько-обліковий, посередницький і допоміжний рівні. Така систематизація може бути корисною для планування допитів, визначення напрямів документальної перевірки та встановлення осіб, які фактично забезпечували створення видимості законної діяльності, фінансові операції чи комунікацію з потерпілими.

3.Позитивним внеском автора є обґрунтування криміналістичної розвідки (Forensic intelligence) із використанням криміналістичних баз даних, відеоаналітики, OSINT, програмних засобів, Big Data, технологій розпізнавання та штучного інтелекту. У багатоепізодних провадженнях така аналітична

складова потенційно здатна підвищити ефективність встановлення зв'язків між учасниками та відстеження руху коштів, якщо результати належно перевіряються процесуальними засобами.

4.Заслуговують запропоновані автором алгоритми встановлення обставин на початковому етапі, рекомендації щодо взаємодії, криміналістичного аналізу документів, проведення огляду й обшуку, підготовки та проведення допиту, а також використання спеціальних знань.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Дисертація має чітку структуру: композиційно складається із вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 271 сторінку, із них основний текст – 228 сторінок, список використаних джерел – 26 сторінок (243 найменування) та 4 додатки на 17 сторінках.

У **вступі** обгрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну основу, наукову новизну одержаних результатів дослідження, наведено дані щодо його структури і обсягу.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика шахрайств на ринку житла в Україні» складається з чотирьох підрозділів.

У ньому автор визначає специфіку сфери житла, предмет посягання, обстановку, матеріальні та ідеальні сліди, способи вчинення, підготовки й приховування, а також характеристики правопорушника і потерпілого. Позитивним є акцент на документальних та електронних слідах, що закономірно для правочинів із нерухомістю.

Розділ 2 «Початковий етап розслідування шахрайств на ринку житла в Україні» складається з трьох підрозділів, де визначені обставини, що підлягають встановленню під час розслідування шахрайств на ринку житла, виокремлені типові тактичні помилки початкового етапу, звернуто увагу на типовий алгоритм дій органів досудового розслідування, виокремлено специфіку та форми спільної діяльності органів Національної поліції, уповноважених

підрозділів (службових осіб) центральних органів виконавчої влади, які виконують регуляторні функції (Державна аудиторська служба, Державна архітектурно-будівельна інспекція), а також суб'єктів недержавного сектору (нотаріуси, реєстратори, оцінщики, громадські організації медіа). Визначено поточний стан справ внутрішньої взаємодії та упущення відомчої, розроблено заходи криміналістичної профілактики шахрайства на ринку житла. Доведено, що важливим елементом механізму протидії шахрайству на ринку житла є діяльність суб'єктів, які забезпечують не лише виявлення таких деліктів чи здійснюють досудове розслідування відповідних кримінальних проваджень, але й уповноважені на запобігання їм.

Розділ 3 «Проведення процесуальних дій під час розслідування шахрайств на ринку житла в Україні» складається з трьох підрозділів, де автор пропонує алгоритм огляду місця події, перелік об'єктів пошуку та документів, порядок їх криміналістичного аналізу, узагальнює конфліктні ситуації допиту, обставини, що з'ясовуються у потерпілого, і тактичні прийоми одночасного допиту та звертає увагу на характеристиці форм спеціальних знань і судових експертиз.

Зроблені Корнєвим Р.А. наукові висновки дисертації мають вагому аргументацію, належним чином є обгрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності. Крім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки, рекомендації, які сукупно забезпечують цілісність проведеного дослідження.

Автореферат дисертації ідентичний за змістом основним положенням самої дисертації і відповідає зазначеній спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Результати дисертаційного дослідження мають прикладний характер і використовуються за різними напрямами діяльності, зокрема у:

– ***законотворчій діяльності*** – під час підготовки змін до чинного законодавства України (довідка Комітету Верховної Ради України з питань

правоохоронної діяльності від 29 квітня 2026 року № 147д9/9-04);

– ***практичній діяльності*** – з метою розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, підготовки посібників, методичних рекомендацій (довідка Адвокатського об'єднання «ЮС ФОРТІС» від 25 березня 2026 року № 25/03-3);

– ***науково-дослідній сфері*** – обґрунтовані положення можуть бути використані в подальших наукових дослідженнях у сфері кримінального процесуального права (акти впровадження Державного податкового університету від 28 жовтня 2025 року та Національної академії внутрішніх справ від 18 листопада 2024 року);

– ***освітньому процесі*** – для проведення різних форм занять зі студентами денної та заочної форм навчання за такими навчальними дисциплінами: «Судові та правоохоронні органи», «Кримінальне процесуальне право України», «Криміналістика» (акти впровадження Державного податкового університету від 25 квітня 2025 року та Національної академії внутрішніх справ від 18 листопада 2024 року).

Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повно мірою відображені в наукових фахових виданнях, зміст і характер яких відповідають вимогам, встановленим МОН України, а також виступах дисертанта з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, круглих столах, що в цілому свідчить про достатній рівень апробації.

Основні положення і висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційного дослідження, відображено у восьми наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, три – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

У ході вивчення дисертаційного дослідження, реферату та наукових

публікацій Р.А.Корнєва фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею, у якій сформульовані положення, висновки та рекомендації належать автору й належним чином відображають результати проведеного дослідження.

У цілому, позитивно оцінюючи рецензовану працю, звертаємо увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту.

1. В авторефераті (с. 4) об'єктом дослідження визначено правовідносини, що виникають на ринку житла, та діяльність органів досудового розслідування під час виявлення і розслідування кримінальних правопорушень у цій сфері. Таке формулювання є досить широким, оскільки охоплює фактично весь масив цивільних, господарських, адміністративних та інших правовідносин на ринку житла. Тому, об'єкт доцільно було б точніше пов'язати з кримінально протиправною діяльністю у сфері житлових відносин та діяльністю уповноважених органів щодо її виявлення й розслідування.

2. У підрозділі 2.1 дисертації (с. 92–115), а також у загальних висновках, стисло відтворених на с. 18 автореферату, запропоновано трирівневий розподіл обставин, що підлягають встановленню, на загальний, особливий та окремий рівні. Такий підхід заслуговує підтримки, однак потребує чіткішого співвідношення з предметом доказування, визначеним ст. 91 КПК України. Необхідно уникнути ситуації, коли криміналістична конкретизація обставин сприйматиметься як самостійний процесуальний предмет доказування. Під час захисту варто пояснити, що запропоновані рівні мають методичне призначення і конкретизують, але не замінюють встановлений законом предмет доказування.

3. На с. 47–48 дисертації автор, характеризуючи механізм шахрайств на ринку житла, об'єднує в межах єдиного механізму низку пов'язаних кримінальних правопорушень, а у висновках, наведених на с. 17 автореферату, використано формулювання «підпорядковані кримінальні правопорушення». Такий термін не має усталеного кримінально-правового чи кримінального

процесуального змісту. Доцільно було б точніше розмежувати власне шахрайство і суміжні чи супутні діяння, показавши їх криміналістичний зв'язок без створення враження про єдину правову конструкцію.

4. На с. 148–155 дисертації розгорнуто положення про використання криміналістичної розвідки, відеоаналітики, OSINT, Big Data, FACE Recognition, Python та засобів штучного інтелекту; відповідний результат відображено і на с. 19 автореферату. Напрям є перспективним, однак потребує чіткішого визначення процесуальних меж використання результатів такої аналітики. Зокрема, бажано конкретизувати порядок перевірки походження даних, документування аналітичних операцій, мінімізації ризику помилкової ідентифікації та подальшого одержання фактичних даних у формах, передбачених КПК України.

5. У підрозділі 3.3 дисертації (с. 193–213), зокрема на с. 198–204, автор детально розглядає використання спеціальних знань, підготовку та призначення судових експертиз, консультації зі спеціалістами й дослідження документів. Разом із тим варто було б чіткіше визначити межі окремих форм використання спеціальних знань: коли результати ревізії чи аудиту виконують інформаційно-перевірочну функцію, коли необхідне залучення спеціаліста до процесуальної дії, а коли обставина може бути встановлена лише шляхом судової експертизи. Така диференціація особливо важлива для недопущення постановки експертові правових питань.

Перелічені зауваження і побажання, зрозуміло, не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертації, яка, очевидно, буде продовжена під час її публічного захисту. Водночас, висловлені зауваження переважно мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на високу позитивну оцінку дисертації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Корнєва Романа Анатолійовича «Розслідування шахрайств на ринку житла в Україні» є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій отримано нові науково обгрунтовані результати, що у сукупності

розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального процесу та криміналістики, відповідає вимогам пунктів 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2021 р. №1197 (зі змінами внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 3 травня 2024р. №507, а її автор - Корнєв Роман Анатолійович, на основі прилюдного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент
Директор Навчально-наукового
інституту післядипломної освіти
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України **Лариса УДАЛОВА**

Підпис засвідчую:
Проректор Національної академії
внутрішніх справ полковник поліції **Олег ТАРАСЕНКО**